

СТЕФАН ЦАНЕВ
ГОСПОДИ, ДАНО НЕ СМЕ ГО
УБИЛИ НИЕ...

chitanka.info

През пролетта на 1982 година бях поканен да участвувам във фестивала на световната съвременна поезия в Австралия. Наистина на този далечен континент се бяха събрали поети от целия свят. Беше шумно и необичайно. Навсякъде ни посрещаха, както не съм виждал да посрещат поети другаде... Но въпреки това с всеки изминал ден мен все повече ме смущаваше чувството, че към моята личност се отнасят с някакво по-особено внимание, сякаш някой невидим вървеше пред мен, отваряше ми всички врати, шепнеше нещо на всички и всички ме посрещаха с една и съща полуочакваща, полусъмняваща се усмивка и с един и същ въпрос:

— Вие сте Стефан Цанев, нали?

Не съм идиот, за да повярвам в световната си слава. Но все пак — какво означаваше това?

На един от приемите към мен се приближи една дама и ми зададе на френски същия въпрос. Отговорих утвърдително. Но тя продължи въпроса си:

— Същият Стефан Цанев, за когото пише Георги Марков в своите „Задочни репортажи за България“?

Ясно. Невидимият, който вървеше пред мен и ми отваряше всички врати и усмивки, беше *той*. Не бяха изтекли четири години от убийството му, повече от 12 години бяха минали, откакто не бях го виждал. Глупаво е да кажа: „За мен той не беше умрял“, но тогава, онази нощ, там, в Австралия — наистина го *усетих* до себе си, чух неговия смеещ се, малко дрезгав глас и когато останах сам в хотелската стая, плаках. Не от мъка. От срам. Както се казва — бяхме го отписали Джери...

Цялото ни дълго приятелство мина пред очите ми онази нощ — от деня, когато ме срещна на улицата и подвижна весело: „Ей, ти да не мислиш, че аз съм онзи Георги Марков, дето писа против тебе...“, до онзи последен ден, до последните му думи: „Стефан ще направи всички необходими поправки в пиесата.“ Ставаше дума за комедията му „Аз бях той“, която тогава се репетираше в Сатиричния театър. Тя така и не видя бял свят... Нататък е известно.

Известно е как скришом слушахме неспокойния му глас по чуждите радиостанции; известно е, че за тези му предавания бе осъден задочно на 6 години затвор; известно е загадъчното му убийство в

Лондон през септември 1978 година; известна е реабилитацията му преди половин година...

Пропаст от 20 години дели днешния ден от деня, когато писателят и драматургът Георги Марков напусна България.

А какво беше преди това? Кой е всъщност Георги Марков?

Тези, които сега са под 40 години, не знаят нищо за Георги Марков. Напразно ще се ровите в библиотеките и енциклопедиите — там такъв писател не съществува.

И все пак такъв писател съществуваше — един от най-известните, най-талантливите и най-продуктивните писатели на 60-те години.

Нека се върнем малко назад.

Георги Марков е роден на 1 март 1929 година край София, В Княжево, в една малка къщичка, където вече всички са мъртви. Баща му е бил военен фелдфебел, инвалид, с един бял дроб, другият е изяден от туберкулозата, която той завещава на сина си. В свободното си от училище време Георги продава вестници в будката на баща си. После завършва индустриална химия в Софийската политехника и работи като инженер технолог в ДИП „Победа“ и ДИП „Стинд“. През 1958 година заболява от туберкулоза, пенсиониран е, лежи из санаториумите за туберкулозно болни и тогава — както сам се шегуваше: „От нямане какво да правя — прописах.“

Първата му книга „Анкета“ — сборник новели — излиза в изд. „Български писател“ през 1961 година. Същата година изд. „Народна младеж“ издава сборника му с разкази „Между нощта и деня“. През 1962 година издава романа си „Мъже“, за който получава наградата за най-добър съвременен роман и бива веднага приет за член на Съюза на българските писатели. След това написва романа „Покривът“, прави няколко редакции, но този роман не вижда бял свят тогава — и досега. През 1966 година издава сборника новели „Портретът на моя двойник“, през 1968 година — излиза романът му „Жените на Варшава“. Това е последният му роман, последната му книга, излязла в България.

За един кратък период от 5–6 години Георги Марков написва десетина пиеси, които завладяха театрите. Те са:

„Госпожата на господин търговеца на сирене“ — 1963 г.

„Кафе с претенция“ — 1966 г.

„Да се провреш под дъгата“ — 1966 г.

„Калай“ — 1967 г.

„Асансьорът“ — 1967 г.

„Агентат в затворената улица“ — 1968 г.

„Комунисти“ — 1969 г.

„Аз бях той“ — 1969 г.

„Дневникът или девет заседания за спасяването на България“ (в съавторство със Стефан Цанев) — 1969 г.

През същата 1969 г. (каква енергия!) пише част от сценариите за сериала „На всеки километър“.

В Лондон написва пиесата „Архангел Михаил“ — за която получава награда на Единбургския фестивал през 1974 г.

„Комунисти“ и „Аз бях той“ бяха свалени от сцената — едната малко преди, другата малко след неговото заминаване от България. „Дневникът“ въобще не бе допуснат до сцената...

Нататък, както казах, е известно.

Господи, колко лесно обругаваме всичко! Не, няма защо да обвиняваме тоя или оня. Ние обявихме Георги Марков за предател, книгите му бяха иззети от библиотеките, името му беше изчегъртано от филмовите ленти!... И сега, когато вече може да се каже всичко, се питаме: а защо?

Само защото той ни беше изпреварил, защото пръв се осмели да вдигне глас против човека и режима, против който сега всички дружно и „много смело“ ругаят, ама толкова „смело“, че задочните репортажи на Георги Марков изглеждат плахи и нежни в сравнение с нашенските днешни репортажи; обявихме го за предател само защото избяга от България, понеже не можа да издържи това, което ние до вчера понасяхме с волско търпение и тихо мучене. И човек се пита: неговото бягство и неговите репортажи ли са предателство — или по-страшно предателство към Отечеството ни бяха нашето търпение и нашето мълчание?

На тези въпроси всеки ще даде отговор пред олтара на своята съвест.

За едно се моля сега: Господи, дано не сме го убили ние, дано убиецът му не е сред нас — това ще хвърли завинаги сянка на черен

кръст върху всички ни.

май 1990 г.
Стефан Цанев

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.